

evidence archeologických zásahů a zpřístupněna osobám, které jsou oprávněny provádět archeologické výzkumy. Návrh stanoví prekluzivní lhůty, v jejichž rámci musí být stavebník osloven s návrhem veřejnoprávní smlouvy o provedení záchranného archeologického výzkumu, jehož přílohou musí být projekt záchranného archeologického výzkumu. Pokud nedojde k uzavření veřejnoprávní smlouvy mezi stavebníkem a osobou, která je oprávněna provádět archeologické výzkumy, o provedení záchranného archeologického výzkumu, rozhoduje ve věci krajský úřad.

Platná právní úprava umožňuje oslovení stavebníka kdykoli, náležitosti tohoto oslovení, představy o záchranném archeologickém výzkumu, ba dokonce ani požadavek písemnosti případné dohody platná právní úprava neřeší. Pokud není stavebník současně vlastníkem dotčeného pozemku, neřeší platná právní úprava jednoznačně ani situaci, kdy k dohodě o provedení záchranného archeologického výzkumu nedojde. Stejně tak platná úprava neřeší možnost potřeby následných změn záchranného archeologického výzkumu oproti dohodnutému stavu.

Návrhu bývá vytýkáno, že stanovená prekluzivní lhůta 30 dnů na zaslání veřejnoprávní smlouvy je příliš krátká. Zde je však třeba zdůraznit, že informace bude zveřejněna ve většině případů podstatně dříve a oněch 30 dnů je spíše výjimkou. V převážné míře bude sdělení o zapsání informace o stavebním zásahu obsahem závazného stanoviska, které bude podmiňovat úkon stavebního úřadu. I v případě prací tzv. „na ohlášení“ bude tedy informace k dispozici prakticky minimálně 60 dnů předem. V momentě, kdy bude informace zapsána do evidence archeologických zásahů, se teprve rozeběhne proces podle stavebního zákona, kdy i v případě ohlášení je předpokládána pořádková doba 30 dnů pro vyhotovení souhlasu k ohlášeným pracím. Ještě dalších 30 dnů od nabytí účinků ohlášení poběží v tomto případě ona prekluzivní lhůta. Lhůta minimálně 2 měsíců by již měla být v případě prací na ohlášení lhůtou dostatečnou pro zpracování návrhu veřejnoprávní smlouvy. V případě stavebního povolení, nebo dokonce územního rozhodnutí a stavebního povolení lze předpokládat, že informace bude k dispozici ještě déle, aniž by tato lhůta měla jakýkoli vliv na delku vyřizování stavebního povolení.

Stávající právní úprava pouze zmiňuje povinnost zpracování a odevzdání nálezové zprávy o archeologických výzkumech. Neřeší však ani obsah takové zprávy, lhůty, do kdy má být odevzdána a následky porušení této povinnosti. Akademie věd ČR se pokouší tento deficit řešit ad hoc dohodami podle § 21 odst. 2 věty druhé zákona o státní památkové péči, to však logicky zakládá nestejně postavení jednotlivých oprávněných organizací a prakticky chybí nástroj, jak nahradit nesouhlasný projev v takovémto případě.³⁵ Navíc jde o praxi preater legem a opět můžeme uvažovat o hra-

nici ústavnosti v případě takového postupu. Návrh předpokládá stanovení lhůt pro odevzdání nálezových zpráv o archeologickém výzkumu, stanovení jejich obsahových náležitostí a řeší nesplnění této povinnosti.

Platná právní úprava na úseku stavebního práva předpokládá zpracování stavebněhistorického průzkumu jako podkladu pro rozhodování stavebního úřadu a potažmo i orgánu památkové péče, pokud je současně dotčen zájem na úseku památkové péče.³⁶ Platná právní úprava však nestanoví ani kvality osoby, která zpracovává takový průzkum, ani kvality takového průzkumu (daná problematika je řešena na úrovni odborné metodiky, která nemá povahu právního předpisu, a není tak ani vynutitelná).³⁷ V praxi se pak zejména Památková inspekce setkává s tvrzením o účelovosti nebo nekvalitě takového průzkumu,³⁸ ale jak aplikovat kritéria kvality na podklad, jehož kvality žádný právní předpis neupravuje?

Návrh zákona předpokládá, že stejně jako v případě stavebního řízení by bylo vhodné mít výslovně zakotvenou povinnost přiložit ve stanovených případech stavebněhistorický průzkum, aby však nešlo o čistě formální a bezobsažnou záležitost, obsahuje návrh zákona požadavky na osobu, která takový průzkum zpracovává, a požadavky na vlastní stavebněhistorický průzkum.

Návrh zároveň předpokládá zachování obou současných „památkových činností“, a to provádění archeologických výzkumů a restaurování kulturních památek s tím, že po procesní stránce není důvod pro stanovení tří samostatných procesů udělování povolení, a proto tento proces sjednocuje za současného respektování určitých specifických požadavků na kvalifikaci nebo vybavení u jednotlivých činností. Jednotně je pak pojat i proces ve vztahu k volnému pohybu osob a služeb v rámci Evropské unie.³⁹

Opakovaně je Ministerstvo kultury konfrontováno s požadavkem zakotvit možnost ověřování odborné kvality osoby, která vykonává regulovanou činnost, i následně formou evaluace. Ministerstvo kultury k této problematice nepřistoupilo plošně, ale zakotvilo možnost takového přezkoušení v případech, kdy jsou odborné pochybnosti o kvalitě výkonu regulované činnosti.

Výčet navrhovaných změn oproti stávající úpravě rozhodně není vyčerpán výše uvedeným textem, tyto body však obsahují oblasti stěžejní, které dle názoru Ministerstva kultury převážně nelze řešit novelizací stávající právní úpravy, ale vyžadují zcela komplexní úpravu s provázáním jednotlivých částí zákona.⁴⁰

Jiří Vajčner, Martin Zídek

■ Poznámky

pady staveb, přístaveb nebo terénních úprav (zde jde o terminologii stavebního zákona, definice těchto pojmů

jsou obsaženy v § 2 tohoto zákona), které vyžadují stavební povolení, ohlášení nebo podléhají minimálně územnímu souhlasu. Typicky v případě kulturních památek a národních kulturních památek jde navíc ještě o ty případy, které musí orgán památkové péče posoudit i bez vazby na stavební zákon, tj. např. i drobnější terénní úpravy. Oproti stávající právní úpravě by tak třeba této regulaci nepodléhala poněkud obtížněji uchopitelná a problematicky definovaná „jiná činnost, kterou by mohlo být ohroženo provádění archeologických výzkumů“, jak je zmíněna v § 22 odst. 2 závěrečné větě zákona o státní památkové péči, k tomu např. VARHANÍK, J.; MALÝ, S., cit. v pozn. 20. S. 173–174.

³⁵ Obecně jistou cestu nabízí rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 7 As 99/2011-73 ze dne 26. 10. 2011, který konstruuje svou úvahu na předpokladu, že v tomto případě jde o veřejnoprávní smlouvu a Ministerstvo kultury je pro tento typ dohody nadřízeným orgánem Akademie věd ČR.

³⁶ Příloha č. 1, bod B.1, písm. b), příloha č. 4, bod B.1, písm. b), příloha č. 5, bod B.1, písm. b) vyhlášky č. 499/2006 Sb., o dokumentaci staveb, ve znění vyhlášky č. 62/2013 Sb.

³⁷ MACEK, Petr. *Standardní nedestruktivní stavebně-historický průzkum*. (Příloha časopisu Zprávy památkové péče. 2001, roč. 61.) 2., dopl. vyd. Praha: JALNA, 2001. Odborné a metodické publikace 23. ISBN 80-86234-22-3.

³⁸ Viz například Protest proti demolici domu čp. 1502, <http://zastarouprahu.cz/kauza/2-revolucni-cp-1502/vyvoj-kauzu/6>.

³⁹ Zejména směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/36/ES ze dne 6. července 2005.

⁴⁰ Tento článek vychází z podoby návrhu zákona o ochraně památkového fondu, který byl v knětnu 2015 dán do vnějšího připomínkového řízení.

Návrat dvou rekvírovaných zvonů z roku 1620 do Bohumína

V úterý 9. prosince 2014 se z Německa do České republiky navrátila dvojice historicky cenných zvonů, ulitých roku 1620 opavským zvonařem Hansem Knaufem. Starobohumínský kostel Narození Panny Marie je musel postrádat dlouhá desetiletí: od 20. března 1942, kdy byly rekvírovány pro potřebu německého válečného průmyslu. Jak je možné, že se právě bohumínské zvony zachovaly a nesdílely osud tisíců jiných zvonů, rekvírovaných a roztavených pro válečnou potřebu? A proč se do svého domovského kostela vracejí až nyní?

Pro vysvětlení se musíme ohlédnout do doby válečné. Osudy zvonů byly podmíněny správním rozdělením republiky po její okupaci roku 1939 a způsobem kon-

fiskace. Za okupace Bohumín patřil do říšského vládního obvodu Katovice, spadajícího pod pruskou provincii (župu) Horní Slezsko. Tam spadalo i Těšínsko, Hlučínsko a také celé území přiléhajícího dnešního polského Slezska. Oproti tomu Opavsko bylo přičleněno částí k Sudetské župě, částí k vládnímu obvodu Opole v Hornoslezské župě. Frýdecko zůstalo v tzv. Protektorátu.

Provedením rekvizice zvonů byly pověřeny řemeslné komory, jejichž sídlo se zpravidla krylo se sídlem okresní administrativy. Tak tomu bylo i v Bohumíně. Odebrání zvonů zajistila řemeslná komora Těšín (Kreishandwerkerschaft Teschen), a to spolu s dalšími cca 430 zvonů z těšínského okresu. Starobohumínské zvonky byly zařazeny do kategorie C (spolu s nimi už jen 6 dalších zvonů; 8 zvonů mělo kategorii B; 8 kategorií D) a na jaře 1942 po železnici přepraveny do Hamburku. Všechny tyto zvony z Těšínského Slezska, stejně jako naše zvony z tehdejšího okresu Ratibor (dnes polská Racibórz), byly považovány nikoli za české, ale za „německé“ (z německých „východních území“, „Ostgebieten des Deutschen Reiches“) a tento statut si podržely i po skončení války, což bylo i důvodem, proč nebyly vráceny do Československa.

Zvony byly rozděleny do čtyř skupin. Kategorie A, tedy zvony nejmladší (z 19. a 20. století), byla z věží odebrána a neprodleně odeslána k dalšímu zpracování. Kategorie D, zvony historicky a umělecky nejcennější, byla ponechána na věžích. Nejrozmanitější osudy měly zvony kategorií B a C.¹ Byly sice sneseny z věží a odeslány do skladišť, ale jako tzv. rezervní kov byly určeny až k postupnému průmyslovému zpracování a nejdříve měly být písemně i audiovizuálně dokumentovány (inventarizováno bylo následně cca 16 300 zvonů kategorií B a C z celé Evropy). K roztavení bylo uvolněno jen menší množství těchto zvonů. V souvislosti se spojeneckými nálety na Hamburk v červenci 1943 byl také pozastaven provoz poškozených továren a zvony setrvaly ve skladištích.

Po válce byly zvony zbylé ve skladech vráceny původním vlastníkům, včetně Československa, čemuž napomohl i německý Výbor pro navrácení zvonů (ARG, Ausschuss für die Rückführung der Glocken) ustavený roku 1946. Navrácení zvonů podléhalo schválení spojeneckých úřadů. Britská vojenská správa, pod níž spadal i Hamburk, však váhala s vrácením zvonů do oblasti za sovětskou demarkační čarou. Tyto zvony tedy zůstaly v Hamburku i v letech 1949–1950, kdy bylo po vzniku Německé demokratické republiky a po smluvním posunutí německo-polské státní hranice (tzv. hranice Odra-Nisa) k Polsku připojeno původně německé území Dolního a Horního Slezska a částí Brandenburska, Pomořan a západního a východního Pruska. Vzhledem k tomu, že Západní Německo tuto novou hranici neuznalo, nebyla politická vůle ani k navrácení zvonů (bylo jich cca 1 300) původním farnos-

tem, nalézajícím se v „problematickém“ území. Důvodem bylo i vysídlení německého obyvatelstva z těchto území. V roce 1950 navrhl Výbor pro navrácení zvonů, aby tyto zvony, než se vyjasní jejich politický a právní statut, byly předány do správy vybraným katolickým a evangelickým kostelům na území Západního Německa. To se i stalo, a proto byly jako zápůjčka (zvony byly nazývány „Leihglocken“ nebo „Patenglocken“) přeneseny do západoněmeckých věží,² a to včetně zvonů z Českého Slezska. Problém jejich statutu nebyl na mezinárodní úrovni otevřen ani po sjednocení Německa roku 1990.³

Tak byla v Hamburku rozdělena i bohumínská dvojice. Větší zvon (rekviziční číslo 25/23/133 C)⁴ putoval po roce 1950 do kostela sv. Josefa v Remscheidu, menší (rekviziční číslo 25/23/134 C) do kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Wuppertalu-Nächstebrecku.

Kromě zvonů z Bohumína můžeme mezi „slezskými“ zvony, zavěšenými dnes v SRN, identifikovat některé naše další památky, z bývalých okresů Oppeln, Ratibor a Teschen. Několik nejdůležitějších příkladů: Zvon z kostela Narození Panny Marie z Oldřišova (1507) je v kostele sv. Františka ve Villingen-Schwenningen; ze stejné dílny je pozdně gotický zvon z kostela sv. Jiří v Třebomi (1511), jenž je dnes zavěšen v kostele sv. Petra v Tübingen-Lustnau. Barokní zvon Františka Stankeho (1749) z kostela sv. Vavřince v Přísti visí v městském kostele sv. Jana Evangelisty v Sulz am Neckar; druhý pištský zvon, od Hanse Knaufa (1649), je v kostele Panny Marie Pomocnice křesťanů v Aichtal-Grötzingen. Od Františka Stankeho pochází i zvon z kostela Nanebevzetí Panny Marie v Šilheřovicích (1764), jenž je dnes v kostele sv. Gertrudy v Kolíně nad Rýnem. Velký zvon Leopolda Stankeho (1844) z kostela Povýšení sv. Kříže v Karvině-Fryštátu je v kostele sv. Mauricia ve Weilerswistu. Tyto a další zajímavé ukázky práce opavských zvonářů nebo jiných, ve starší době anonymních regionálních dílen⁵ se bohužel již mnoho desetiletí nacházejí mimo kontext svého původního určení a na našich věžích po nich stále zbývá jen prázdné místo.

Bohumínské zvony nejsou prvními takovými památkami, které se do republiky vrátily. Už v roce 1980 byl do kostela sv. Matouše v Hati u Hlučína navrácen cenný pozdně gotický zvon z roku 1504, rekvírovaný na jaře 1942. Z Hamburku byl po válce převezen do věže kostela Nejsvětějšího Vykupitele⁶ v Holzgerlingen v Bádensku-Württembersku. Na věži byl až do 70. let, kdy ho poznal a podle domicilu, který dal v době rekvizice do zvonu vyrazit tehdejší hatský kaplan, ztotožnil jeden z německých vysídlenců z Hlučínska, jenž náhodou ve věži pracoval jako montér při bližší neurčené opravě. Politickou podporu v tehdejší ČSSR akce nešla. Nakonec byl však zvon navrácen a 13. 7. 1980 posvěcen k nové službě v hatském kostele.⁷

Oba bohumínské zvony jsou z hlediska památkové péče cenným dokladem opavského zvonářství. Cennějším o to více, že jde o dvojici zvonů ze stejného roku, litých do souboru, vzájemně sladěných a pocházejících z jedné tavby. Jde o jednu z prvních doložených prací

■ Poznámky

1 Zatímco zvony těchto kategorií z okupovaného pohraničí byly převezeny do různých německých a rakouských měst (Hamburk, Lünen, Vídeň, Linec aj.), kde byly zčásti zničeny (cca 15 % ztrát), zvony z tzv. Protektorátu zůstaly všichni na shromaždišti v Praze-Libni (na Maninách).

2 Většinu z těchto „zapůjčených zvonů“ podchytila edice evidenčních karet z kartotéky zvonů fondu Deutsches Glockenarchiv (k uložení fondu viz pozn. 10), kterou vydal polský historik Marceli TURECZEK (*Leihglocken. Dzwony z obszaru Polski w granicach po 1945 roku przechowywane na terenie Niemiec*. Warszawa : Ministerstwo kultury i dziedzictwa narodowego, 2011) v rámci soupisové řady *Straty wojenne*, dokumentující polské válečné ztráty kulturních statků, v níž postupně vycházejí i katalogy rekvírovaných památných zvonů (2000 – Krakovsko a Řešovsko, 2006 – Poznaňsko, 2008 – Katovická a Čenstochovská diecéze). Tureczkova edice je však zaměřena především na polské zvony a například zvony z Bohumína neeviduje (ačkoli v norimberské kartotéce jsou).

3 Některé zvony byly v minulosti vráceny do Polska (1968 Brzezia nad Odrą, 1980 Syrynia, 2001 Głogówek, 2008 Łęgowo, 2009 Krzyżowice a další), ale většina z nich nadále zůstává v Německu.

4 Číslo je nejen namalováno na vnitřní stěně zvonu, ale i vyraženo do čepce; vpravo od něj je vyraženo datum rekvizice (2P 20 3 42).

5 Mám tu na mysli zvláště skupinu anonymních zvonů z přelomu 15. a 16. století pocházejících z jedné dílny a ulitých pro Hat' u Hlučína (1504), Oldřišov (1507), Třebom (1511), Studénku (1507), Slavkov u Opavy (1507), polský Maków (1496), Pawłów (1495) a Krzyżowice (1512). Všechny mají – kromě shodného výtvarného zpracování – v gotické minuskuli provedenou latinskou modlitbu „o rex glorie veni cum pace“ s navazujícími jmény evangelistů, Ježíše a Panny Marie a datací.

6 Ten byl postaven roku 1954 a jako mnoho dalších nových kostelů získala i holzgerlingenská farnost „zapůjčený zvon“ (Leihglocke). Dnes, kdy se v Německu pod zámkou tzv. církevních reforem centralizuje farní správa a katolické i evangelické kostely – především ty poválečné – se masově ruší, prodávají nebo bourají, se problém „zapůjčených zvonů“, které jsou v mnoha těchto kostelech zavěšeny, stává znovu silně aktuálním. Trh se zvony z likvidovaných kostelů byl již otevřen, viz webovou stránku <http://glockenboerse-online.com>.

7 PLAČEK, Vilém; KOTLÁŘ, Pavel. *Přehled dějin obce Hat' 1250–2000*. Hat' : Obecní úřad Hat', 2001. ISBN 80-86458-05-9. S. 184–185.

opavského zvonáře a puškaře Hanse Knaufa, činného na Moravě a ve Slezsku v letech 1619–1660, který údajně do Opavy přišel z německého Kasselu.⁸ Podrobná biografická data k osobě zvonáře shromáždil Leoš Mlčák.⁹ Dodnes se dochovalo ne více než třicet Knaufových zvonů.

Zvony pořízené u příležitosti dokončení renesanční přestavby starobohumínského kostela, kdy byla též zvýšena průčelní věž, jsou zdařilou ukázkou Knaufovy rané produkce. Do výtvarného zpracování zvonář ještě nezahrnul reliéfní pásy vztyčených palmetek a zavěšených akantových listů, které jsou pro jeho pozdější práce typické, do začátku nápisu většího zvonu je však již vložena okřídlená andělčí hlavička. Nápisu jsou česko-německo-latinské, užitě biblické citáty jsou vybrány v souladu s protestantskou tradicí. Kovolitecké zpracování dokazuje, že řemeslo zvonář vcelku spolehlivě ovládl. Co se týče hudebních vlastností, pak nápadně krátké vyznívání obou zvonů a významné odchylky ve zvukovém obraze ukazují, že výrobce teprve hledal správnou cestu.

Menší ze zvonů má poškozenou korunu (jedna dvojice párových uch je uražena a chybí vršek středního sloupku s okem), tato závada se však vztahuje ještě do starší doby před rekvizicí a její vysvětlení musíme hledat v místních dějinách, snad v poškození věže úderem blesku v polovině 19. století.¹⁰

Větší zvon, řečený Adam, má nárazový tón f1, průměr 127,1–127,3 cm, tloušťku věnce 10,6–10,7 cm a hmotnost cca 1 500 kg. Šestiúhelná koruna je ozdobena lvími hlavami a splývajícími listy kryjícími přední část uch. Přední stranu zvonu zdobí na plášti umístěný, netradičně ztvárněný reliéf Ukřižování, doprovázený latinským nápisem MORS TVA NOS MISERAS CH(RIST)E REDEMIT O(MNIB)VS (ve smyslu: Kriste, tvá smrt nás, ubohé, všechny vykoupila). Na protější straně je ve vavřínovém věnci erb markraběte Jana Jiřího Krnovského (1577–1624), držitele bohumínského panství v letech 1606–1622. Při horním okraji obíhá dvouřádkový nápis. V prvním řádku zvon první osobou promlouvá k okolí – hlas zvonu je podpořen i textem, jenž je variací na 95. žalm: ICH BIN EINE RVFENDE STIMME DES HAVSES GOTTES WANN IHR

■ Poznámky

8 WALTER, Karl. *Glockenkunde*. Regensburg : Pustet, 1913, s. 799. Bez ISBN.

9 MLČÁK, Leoš. *Zvony na Moravě a ve Slezsku*. Olomouc : Kaligram, 2014. S. 184–185. ISBN 978-80-904847-2-6.

10 Na dokumentační kartě zvonu s rekvizičním číslem 25/23/133 C pořízené na skladišti zvonů v Hamburku je v popisu uvedeno „Sechsbüglige Krone (2 und Mittellose fehlen)“. Karta uložena v: Germanisches Nationalmuseum Nürnberg, Historisches Archiv, fond Deutsches Glockenarchiv.

1

2

Obr. 1. V německé farnosti sv. Josefa v Remscheidu zřejmě již nikdo nepočítal s tím, že by se „zapůjčený zvon“ někdy navracel zpět, nejdříve se proto musel vybourat a rozšířit úzký okenní otvor původně bedněné věže, aby vůbec prošel ven. Snímek zachycuje přesun většího ze starobohumínských zvonů na hák jeřábu v dopoledních hodinách 3. prosince 2014. (Foto: Radek Lunga, 2014)

Obr. 2. Větší starobohumínský zvon z roku 1620 složený před kostelem v Remscheidu. Pohled na zadní stranu zvonu s erbem markraběte Jana Jiřího Krnovského. Vlevo je patrné opotřebování věnce a trojlinky nad ním od úderů hodinového kladiva v minulosti. (Foto: Radek Lunga, 2014)

MICH HORET SO VERSTOCKET EWER HERZEN NIET (Jsem volající hlas domu Božího, kdykoli mne uslyšíte, nezatrvejte svá srdce). Druhý řádek navazuje oblíbenou veršovanou autorskou formulí (i v ní promlouvá sám zvon): DVRCH DAS FEVER BIN ICH GEFLOSSEN HANS KNAUF IN TROPFAW HAT MICH ZV ODERBERG GEGOSSEN ANNO 1620 (Byl jsem taven v ohni, ulil mne v Bohumíně roku 1620 Hans Knauf z Opavy). Nebylo výjimkou, že dodavatel přijel zvony ulít přímo do místa určení, ušetřily se tím náklady na dopravu.

Posledním nápisem na větším zvonu je německý výčet zodpovědných osob kolem dolního okraje: Tobiaš Eisener (starosta), Kašpar Kadlubek, Martin Kirchner, Adam Telecí (správci kostelního jmění), Jiří Boncek (fojt). Zajímavým prvkem textového doprovodu je modlitba PANE BOZE DEI NAM WSSEM W DOBREM SKONCENI, která výčet jmen zakončuje. Propojení těchto dvou žánrově odlišných textů není překvapivé – snahou bylo uvést konání pro obecné dobro pod ochranu Boží. Neobvyklá je však kombinace dvou národních jazyků, kdy němčina byla zvolena pro městskou a církevní správu (a výše též pro biblický citát) a čeština pro modlitbu. Výrazem „v dobrém skončení“ je myšlena pokojná smrt.

Menší zvon, řečený Josef, má nárazový tón g1, průměr 103,8 cm, tloušťku věnce 8,1 cm a hmotnost cca 700 kg. Ucha koruny jsou nezdobená. Jeho přední stranu zdobí reliéf Ukřižování, totožný s reliéfem na větším zvonu. Nad křížem je doprovodný nápis EGO SVM RESVRRECTIO ET VITA (Já jsem vzkříšení a život; Jan 11, 25). Při horním okraji obíhá v prvním řádku nápis DAS WERG LOBET DEN MEISTER VND EIN WEISEN FÜRSCHDEN SEINE HENDEL (Dílo chválí svého tvůrce a moudrého šlechtice zas jeho konání; Sir 9, 24 – apokryfní znění). Druhý řádek je vyplněn autorskou signaturou, ve zkráceném znění oproti velkému zvonu: HANN S KNAUF IN TROPFAW GOSS MICH IN ODERBERG ANNO 1620. Na dolním okraji zvonu (v ose pod reliéfem) je umístěno jméno MATHEVS KLOSE.

Závěrem je nutno vysvětlit, proč se zvony vracely až teď. To, že se v Německu zachovaly, se ví již dlouho. V červnu 1980 zaslal do Bohumína informace o obou památkách, s identifikací německých kostelů, kam byly přemístěny, včetně fotografií většího zvonu, bohumínský rodák žijící v tehdejší Německé spolkové republice, Ferdinand Stenzel. Následně na to napsal starobohumínský kronikář Bohuslav Šíma (1908–1984) článek o zvonech do vlastivědného sborníku Těšínsko.¹¹ V něm byly reprodukovány tři Stenzelovy fotografie zvonu zavěšeného tehdy v Remscheidu a autor ho zakončil větou, která měla být výzvou veřejnosti i úřadům: „Stojíme před otázkou, zda by se našla cesta, aby se tyto historické starobohumínské zvony, které byly nacistickými okupanty zavečny do smutně proslulé třetí říše, mohly vrátit na své původní místo.“ Jak víme, Šíмова otázka byla zodpovězena až po více než třiceti letech.

Snahy Bohumínských o navrácení jejich zvonů se koncentrovaly do poloviny 90. let a do období 2005–2007. Byly však neúspěšné, narážely na pasivitu německé strany a její neochotu k jednání. V roce 2012 byla přehodnocena východiska a zvolena jiná vyjednávací strategie, přičemž se téma podařilo přenést i na mezinárodněpolitickou úroveň. Jednáním napomohla též pro Německo tíživá aktualizace otázky ukradených a zavlčených kulturních statků v souvislosti s kauzou tzv. Gurlittovy sbírky, o níž média informovala v listopadu 2013. Přestože se vyjednávání o zvonech protáhlo na déle než dva roky, výsledek byl uspokojivý: Německo nejen uznalo, že jejich vlastník je farnost Bohumín,¹² ale uhradilo i veškeré náklady na snesení a navrácení zvonů do České republiky.

A budoucnost zvonů? Po restaurování budou vystaveny v Národním domě v Bohumíně, aby se s nimi mohla seznámit nejširší veřejnost. Po shromáždění finančních prostředků budou opatřeny novým technickým příslušenstvím (dubovými hlavami a novými srdci) a vrátí se do věže, kde doplní trojici nových zvonů z let 2006–2007 a budou – samozřejmě s ruční obsluhou – zvonit v pravidelném liturgickém provozu, ale jen při vybraných příležitostech církevního roku, aby se tím zvýraznil jejich zvláštní význam i pohnuté osudy. Po více než sedmdesáti letech, kdy byla dvojice zvonů od sebe oddělena a zavěšena v různých místech tisíc kilometrů od původního domicilu, se hlasy obou spojí dohromady v důvěrně známém souzvuku.

Radek Lunga

■ Poznámky

11 ŠÍMA, Bohuslav. Osudy starobohumínských zvonů. *Těšínsko. Vlastivědný zpravodaj okresů Karviná a Frýdek-Místek*. 1982, roč. 25, č. 1, s. 13–16. ISSN: 0139-7605.

12 Uznání vlastnictví bylo jedním z důležitých jednacích bodů a ku prospěchu věci se podařilo najít odlišné řešení než u polských zvonů. Navrácení těchto zvonů do jejich původních, dnes polských kostelů je totiž právně řešeno smlouvou o „podzápůjčce“. Zvon tedy jeho původní majitel (tj. dnešní polská farnost) nezískává do vlastnictví, ale německou farností je mu pouze – za určitých podmínek – zapůjčen.

Celostátní seminář Vodní mlýny V

Ve Vysokém Mýtě se ve dnech 13.–15. října 2014 pod záštitou ministra zemědělství Ing. Mariana Jurečky uskutečnil specializovaný seminář s názvem Vodní mlýny V aneb Mimořádné stavby českého venkova. Svého druhu jediný seminář v ČR zabývající se monotematicky pouze vodními mlýny se konal vždy jednou za tři roky (pro připomenutí – první seminář se konal v roce 2002). Do Vysokého Mýta se letos sjelo téměř padesát odborníků z řad památkářů, muzejníků, ale i studentů a majitelů mlýnů, jež molinologická problematika zajímá. Seminář pořádá pod záštitou Regionálního muzea ve Vysokém Mýtě PhDr. Radim Urbánek, který ani letos v organizaci neklamal, a ačkoliv řada přednášejících i posluchačů na poslední chvíli odřekla svoji účast, seminář působil nakonec celistvým dojmem.

Sérii přednášek zahájil zastupující ředitel a organizátor semináře v jedné osobě PhDr. Radim Urbánek s tím, že pozvaní předřečníci se omluvili. Následně dostal slovo nestor české molinologie Luděk Štěpán, jenž zhodnotil význam a přínos všech v Mýtě dosud pořádaných seminářů s tematikou drobných industriálních objektů. Nechyběl komentář současného dění v molinologii a poděkování jednotlivcům, kteří obor posouvají kupředu.

Nakonec dostal slovo Mgr. Jiří Chmelenský. Ten krátce představil sborník z posledního semináře Vesnické technické objekty (2013), jež editoval a připravil pro publikování ve formě PDF.¹

První přednáškový blok úvodních referátů započal příspěvkem autorů Mgr. Lucie Galusové, Mgr. Rudolfa Šimka a Ondřeje Protivy s názvem Hrad Pořešín – expozice středověkého stavitelství – I. etapa – vodní mlýn. Pojednává o teoretické přípravě pro stavbu funkční repliky vodního pozdně středověkého mlýna s kolem na vrchní vodu, s lopatkami a bez mechanického prosévání – hasačertu. Pokud se záměr podaří, vznikne unikátní stavba, jež dotvoří stávající typologii muzejních expozic mlynářství v České republice. Následoval referát Ing. Václava Medka Válcové mlecí stroje – počátek jejich vývoje, který doplnil přednášku o vývoji válcových stolic z roku 2011 a seznámil nás s nejstaršími zmínkami o mletí mezi dvěma válci. Jako třetí vystoupil Mgr. Rudolf Šimek. Pohovořil na téma

■ Poznámky

1 Na tomto místě je třeba připomenout, že o rok dříve vznikl sborník Vodní mlýny IV, věnovaný Ludku Štěpánovi k 80. narozeninám. Zdá se, že tradice vydávání sborníků ze seminářů ve Vysokém Mýtě je obnovena. Všechny doposud vydané sborníky lze stáhnout na webu [www.vodnimlyny.cz](http://vodnimlyny.cz), konkrétně <http://vodnimlyny.cz/poznavame-mlyny/ke-stazeni> (28. 10. 2014).